

Zrodila se republika

„28. října 1918 byla vyhlášena republika. Pan Kulík, majitel koloniálu, kde jsme kupovali kávu, čaj, cukr, čokoládu, stáhl roletu a pověsil na ní pětikilový pytlík od mouky, kde stálo napsáno modrou kupeckou tužkou: „Zavřeno za příčinou státního převratu.“ Mně bylo třináct. A šel jsem od babičky ze Žižkova. U hlavního nádraží, tenkrát se jmenovalo Františka Josefa, jsem potkal dlouhý průvod. Křičelo se Nazdáár a nesla se standarta s nápisem: 300 let jsme trpěli. Oslavovalo se to.“

(Jan Werich, In: Jiří Janoušek, Rozhovory s Janem Werichem, 1982)

Říjen roku 1918 přinesl významný zlom do dějin Čechů a Slováků. Po více než čtyřech letech nastal konec hrůzné války, která byla zpočátku přijímána na všech stranách konfliktu jako uvolňující výdech z dynastického zaklesnutí kontinentálních mocností, aby se následně proměnila v noční můru milionů Evropanů a dalších národů do ní zapojených. Světová válka změnila vše, osudy jednotlivců a celých národů se již nikdy neměly vrátit ke starým předválečným pořádkům. České země vzhledem k svému přirozenému geograficko-politickému zakotvení v evropském středu byly součástí tohoto dějinného otřesu.

Samotný válečný rok 1918 byl bohatý na zvraty a nenaplněné naděje mnohých dobových aktérů před svým podzimním vrcholem. Říjnové události tedy nelze vnímat jako něco překvapivého, ale spíše jako vyústění daných procesů. Do osudu budoucí republiky nesmazatelně zasáhla osoba českého profesora sociologie a poslance říšské rady ve Vídni: **Tomáš Garrigue Masaryk** jako jeden z prvních dokázal rozpoznat dějinnou změnu, před kterou byly české země v důsledku zničujícího konfliktu postaveny, a během let válečného exilu spolu se svými spolupracovníky zapojenými do odboje usilovně pracoval na definici budoucího svobodného demokratického českého státu, které již nehodlal svěřit do rukou žádné z existujících dynastií. Jasně to zaznělo v **Prohlášení nezávislosti československého národa** sepsaném ve Washingtonu: „Nemůžeme a nechceme nadále žít pod – přímou či nepřímou – vládou těch, kdo znásilnili Belgii, Francii a Srbsko, chtěli být vrahy Ruska a Rumunska, jsou vrahy deseti tisíců občanů a vojáků naší krve a spoluvíníky bezpočetných nepopsatelných zločinů proti člověčenstvu, spáchaných v této válce těmito dvěma degenerovanými a neodpovědnými dynastiemi... Odmítáme svatokrádežné tvrzení, že moc dynastie habsburské a hohenzollernské je původu božského; odpíráme uznání božské právo králů.“ Cesty zpět již nebylo, rodila se svobodná republika.

28. říjen se stal dnem svolání samostatné Československé republiky. Zveřejnění nóty rakousko-uherského ministra zahraničí Gyuly Andrássyho se stalo roznětkou k plnému projevu tužeb skrytých v nitru Čechů a Slováků stále ještě přebývajících ve slábnoucí monarchii. Novinář a historik Alois Šašek zachycuje mnohé z dobového revolučního nadšení

těmito slovy: „Vzkříšení! To, co národ nesl ve svých srdcích po staletí, propuklo náhle nezadržitelnou silou – československý národ je osvobozen.“ Reprezentace domácího odboje v čele s **Aloisem Rašínem, Františkem Soukupem, Jiřím Stříbrným, Antonínem Švehlou a Vavro Šrobárem** usměřňovala skrze **Národní výbor** běh budoucích věcí ve státě. Kvůli zamezení právnímu chaosu v nové republice byl urychleně přijat **první zákon**, následně telegraficky šířený do všech okresů v českých zemích. Odkazoval na tzv. recepční normu, jež v sobě nesla nezbytnou právní kontinuitu při přechodu k novému státnímu útvaru. Shodou okolností na revoluční den připadlo plánované, a státními orgány povolené, zahájení schůzky dalších významných členů domácího odboje vedených Karlem Kramářem a Václavem Klobáčkem s ministrem zahraničních věcí exilové vlády Edvardem Benešem ve švýcarské Ženevě. Tato porada měla napomoci k uspořádání poměrů ve státě po skončení války.

Nadšení ze **vzniku svobodné republiky** vedle Čechů a Slováků, kteří svůj souhlas stvrdili podpisem **Deklarace slovenského národa**, přijaté **30. října 1918** v Turčianském Svätém Martině, však nesdíleli všichni. Představitelé významné německé menšiny v českých zemích v čele s Rudolfem Lodgmanem von Auen již 29. října 1918 vyhlásili vlastní provincii Deutschböhmen se sídlem v Liberci. Následovaly provincie Sudetenland (Opava), Deutsche Südmähren (Znojmo) a Böhmerwaldgau (Prachatice). Představitelé německé menšiny nalézali oporu především u rakouské vlády vedené Karlem Rennerem, jež až do podpisu Saint-Germainské mírové smlouvy 10. září 1919 tyto snahy o osamostatnění provincií a jejich následném včlenění do Německého Rakouska horlivě podporovala. Československá vláda musela v následujících porevolučních týdnech a měsících rovněž řešit problémy s maďarskou a polskou iredentou na svých hranicích. Naopak Rusíni na Podkarpatské Rusi se ztotožnili s výsledkem amerického plebiscitu svých krajanů a 8. května 1919 stvrdili zájem na společném státě.

Navzdory zmatkům a potížím spojeným s vyhlášením nezávislosti se nová republika nadechovala k životu. Konaly se důležité plenární schůze Národního výboru, které přijímaly podstatné právní normy týkající se zásobování zbožím ve státě, obstavení velkostatků a dalších nezbytných aspektů hospodářské politiky. Dne **13. listopadu 1918** byla přijata **tzv. (Pro)zatímní ústava** a 14. listopadu na první slavnostní schůzi Národního shromáždění došlo k potvrzení prvního českého vládního kabinetu v čele s Karlem Kramářem a aklamací byl **československým prezidentem zvolen Tomáš G. Masaryk**.

Volba toho času stále ještě nepřítomného Masaryka byla zajisté vrcholem slavnostního okamžiku daného tepu doby, avšak nebyla zdaleka konečným dějstvím zrození republiky a národa. Básník Josef Svatopluk Machar shrnul naše zrození z času 28. října do slov, která pronesl na zasedání Národního výboru v pražském Obecním domě 5. listopadu 1918 k členům navrátilí se ženevské delegace: „Co jste odjeli, zbořilo se to staré Rakousko a na štěstí ani jeden trám nezasáhl nikoho z nás. Krev netekla. Byli jsme při tom a radovali jsme se... tyto dny, které prožíváme, budou nám záviděti naši potomci, kteří budou mít vše uspořádáno a hotové... Budete spokojeni, jak jsme my tu pracovali. Ovšem byla to práce drobná. Seděli jsme, mluvili jsme, slovem dělali jsme, co jsme mohli.“ Teprve následující desetiletí nelehké československé existence měla ukázat, že nic nebylo uspořádané a hotové s konečnou platností.